

2

Najtichšie miesto na svete, na akom som kedy bol, je Antarktída. Putoval som sám k Južnému pólu a v monotónnej rozľahlej krajine sa neozývali žiadne zvuky vytvorené človekom. Len tie, ktoré som vytvoril ja. Postupoval som po ľade, sám, ponáral som sa do veľkej bielej ničoty a ticho som počul aj cítil.

Keď mierite cez najstudenší kontinent sveta, kilometer za kilometrom ďalej na juh, celú cestu až k horizontu, všetko je ploché a biele. Pod nohami sa vám rozprestiera tridsať miliónov kubických kilometrov ľadu, tlačiaceho na povrch zeme.

Postupne som si začal uvedomovať, že všetko nie je celkom ploché. Ľad a sneh vytvárali malé a o čosi väčšie abstraktné formy. Jednotvárna biela sa menila na nespočetné odtiene bielej. V snehu sa objavila smietka modrej, trochu červenej, zelenej a svetloružovej. Cítil som, že príroda sa cestou mení, ale mýlil som sa. Podmienky sa nemenili, to ja som sa menil. „Doma som si ,odhrýzal veľké hlty'. Tu som sa naučil tešiť sa z maličkostí. Z farebných odtieňov snehu. Utíchajúceho vetra. Tvarov mračien. Ticha.“, napísal som si na dvadsiaty druhý deň do denníka.

Spomínam si, že ako dieťa ma absolútne fascinovali slimáky, ktoré si nosili na chrbte svoj dom. Kam sa len pohli. Počas výpravy do Antarktídy moja fascinácia slimákmi rástla. Jedlo, výstroj a palivo som ťahal za sebou na saniach a neotváral som ústa, aby som prehovoril. Držal som hubu. Päťdesiat dní som nenadviazal s nikým kontakt, či už cez vysielачku alebo internet, a nestretol som živú dušu. Každý deň som zamieril priamo na juh. Aj keď ma nazlostilo nejaké zlomené viazanie alebo to, že som takmer padol do štrbiny v ľade, nenadával som. (Ak hromžíte, tak vás to láme, zhoršuje už aj tak zlú náladu. Preto na expedíciách nikdy nenadávam.)

Doma vždy prechádza okolo nejaké auto, zvoní, pípa alebo vibruje nejaký telefón, niekto hovorí, šepká alebo kričí. Je tam toľko zvukov, že ich sotva počujeme. Tu to bolo celkom iné. Príroda sa tvári, že mlčí, a pritom hovorí. Čím hlbšie ticho, tým viac som počul.

Vždy, keď som oddychoval a nefúkal vietor, zažíval som ticho, ktoré trhalo uši. Dokonca aj sneh vyzerá ticho, keď ustane vietor. Čoraz viac som si všímal svet, ktorého som súčasťou. Nič ma nespomalovalo ani nerušilo. Bol som sám so svojimi predstavami a myšlienkami. Budúcnosť viac nebola dôležitá, minulosť ma netrápila, žil

som v prítomnosti. Svet mizne, keď doň vkročíte, tvrdí filozof Martin Heidegger. Presne to sa stalo.

Zdalo sa mi, že som iba dôvetkom okolností. Keďže som nemal, s kým by som sa porozprával, hovoril som s prírodou. Vysielal som svoje myšlienky ponad pláne a k vrchom a prijímal som predstavy, ktoré ku mne doliehali.

Do denníka som si zapísal, aké jednoduché je nepripisovať veľkú hodnotu kontinentu, na ktorý nemožno vycestovať, zažiť ho a vidieť. Na to, aby miesto niečo znamenalo, tam ľudia musia zájsť, fotografovať ho, zdieľať zábery. „Antarktída je ešte stále pre väčšinu z nás neznáma a ďaleká krajina. Postupujem na juh a dúfam, že to tak aj ostane. Nie preto, že by som neprial viacerým, aby ju zažili, ale preto, že podľa mňa je misiou Antarktídy zostať neznámou krajinou,“ napísal som na dvadsiaty siedmy deň. Potrebujeme vedieť, že ešte stále sú krajiny, ktoré sú neprebádané a nezovšeobecnené. Že existuje tajomný a takmer nedotknutý kontinent „ktorý vyzerá ako miesto v niekoho predstavách“. Myslím si, že práve pre toto je Antarktída cenná pre budúce generácie.

Tajomstvo, ako sa dostať na Južný pól, spočíva v tom klásť jednu nohu pred druhú a robiť to dostatočne dlho. Čisto technicky je to jednoduché. Ved' aj

myš dokáže zjesť slona, len si z neho musí odhrýzať po malých kúskoch. Výzva spočíva vo vôli. Musíte chcieť. Najväčšia výzva je vstať, keď je vonku mínus päťdesiat stupňov. Dnes to platí rovnako ako za čias Roalda Amundsena a Roberta Scotta. A druhá najväčšia? Byť v pohode sám so sebou.

Ticho sa vo mne zabývalo. Bez kontaktu s okolitým svetom som izolovaný, som len ja a ja, som prinútený zaoberať sa myšlienkami, ktoré mi napádali už predtým. Prehlbovať ich. A čo je ešte horšie: aj svojimi pocitmi. Antarktída je najväčšia púšť sveta, pozostáva z vody a je tu slnečnejšie ako v južnej Kalifornii. Niet sa kam skryť. Bežné drobné lži a polopravdy, ktoré vyslovujeme v civilizovanom svete, pôsobia z odstupu absolútne nezmyselne.

Teraz to možno vyznieva tak, akoby som meditoval – tak to však nie je. Z času na čas sa do mňa chlad a vietor zahryzli ako ľadové kliešte. Mrzol som, tak som plakal. Nos, prsty na rukách a na nohách mi zbeleli, stratil som v nich cit. Keď vám omrzajú časti tela, tak to bolí, potom bolesť poľaví. Objaví sa až potom, keď rozmrzajú. Všetku energiu som minul na to, aby som sa zohrial. Rozmŕzanie je bolestnejšie ako omŕzanie. Neskôr, v ten istý deň, keď som sa zahrial, som mal opäť energiu na to, aby som rojčil.

Američania postavili na Južnom póle základňu. Vedci a pracovníci, ktorí ju udržujú, tam žijú niekoľko mesiacov do roka. Izolovaní od okolitého sveta. Raz tam oslavovalo Vianoce deväťdesiatdeväť ľudí. Jeden z nich prepašoval na základňu deväťdesiatdeväť kameňov a podaroval ich ostatným, jeden si nechal. Nik nevidel kamene celé mesiace. Niektorí vyše roka. Len ľad, sneh a predmety vytvorené človekom. Všetci sedeli a hladkali svoje kamene. Držali ich v rukách, potáždžávali a mlčali.

*
* *

3

Cestou na Južný pól som si predstavoval, ako sa muž na *Mesiaci* pozerá na Zem. Naša planéta je od neho vzdialená tristodevät'desiatisíc kilometrov, nedoliehajú k nemu žiadne zvuky, ale on na ňu dovidí a pozerá sa na juh. Vtom si všimne, ako sa po ľade šinie chlapec v modrej bunde, večer sa zastaví a postaví si stan. Na ďalší deň to zopakuje. Sleduje, ako sa chlapec na bežkách posúva tým istým smerom týždeň po týždni. Ten muž si musí myslieť, že zošalel. Trochu ma to zarmútilo, ako som tak osamote mieril na juh.

Neskoro popoludní, tesne predtým, ako som zastal a postavil si stan, som sa pozrel na nebo a predstavil som si, ako sa ten istý muž pozerá o čosi viac na sever. A vidí tisícky, ak nie milióny ľudí, ktorí vychádzajú ráno zo svojich malých domov, len aby sa zaradili na niekoľko minút či hodinu do radu áut. Ako v nemom filme. Potom vojdú do veľkého domu. Tam zotrávajú osem, desať alebo dvanásť hodín pred akýmisi obrazovkami, až napokon vyjdú von a zaradia sa do toho istého radu ako ráno, a vrátia sa do malých domov. Tam jedia večer čo večer večeru a pozerajú správy v televízii. O tom istom čase. Rok čo rok.

Napadlo mi, že jediný rozdiel je v tom, že tí, čo sa snažia, majú na noc o čosi väčší dom než tí druhí. Keď som si v ten večer odopínal lyže, bol som trochu pokojnejší a veselší.

4

V škole sme sa učili o zvukových vlnách. Je pravda, že zvuk je fyzický a možno ho merať decibelmi, ale nepozdáva sa mi jeho meranie pomocou číselnej tabuľky. Ticho je skôr myšlienka. Pocit. Predstava. V tichu okolo nás sa mnohé skrýva, ale podľa mňa je najzaujímavejšie ticho, ktoré je v nás. Ticho, ktoré si musí človek vytvoriť sám. Preto viac nevyhľadávam absolútne ticho. Túžim po tichu, ktoré je mojím osobným zážitkom.

Raz som sa jedného špičkového futbalistu spýtal na *jeho* prežívanie zvukov na trávniku, na preplnený štadión, na to, keď kopne do lopty a ona sviští do bránky. Keď kopne do lopty, nepočuje nič, hoci je navôkol strašný hluk. A potom sa ozve jasanie. Je prvý, kto vie, že dal gól. Ešte na okamih nepočuje nič, žiadne zvuky. Po ňom pochopia, že lopta vletela do bránky jeho spoluhráči, a on si uvedomí, že jasajú. Hneď po nich to zistia fanúšikovia a revú. Toto všetko trvá jednu sekundu, možno dve.

Samozrejme, že na ihrisku je počas zápasu šialený hluk.

Myslím si, že ticho dokáže v sebe nájsť každý. Je prítomné stále, aj keď je okolo nás množstvo

zvukov. Hlboko v mori, pod vlnami a spenenou vodou je ticho. Dokonalé ticho možno zažiť, keď sa postavíte pod sprchu, sedíte pred ohňom a vylietajú z neho iskričky, plávate cez jazero, v ktorom sa odrážajú hviezdy alebo kráčate po planine. Milujem to.

V Osle je to ťažšie. Pracujem v meste a vlastné ticho si musím niekedy vytvoriť. Stane sa, že zapnem hudbu nie preto, aby ma ešte viac vyrušovala, ale preto, aby som k sebe nevpustil ostatné zvuky. Funguje to, keď ide o jednoduchú hudbu, ktorú poznám, hudbu, ktorá ma ničím neprekvapí. Prísne vzaté sa domnievam, že môžete zažiť ticho, aj keď sa postavíte vedľa odletovej dráhy na letisku – ak chcete. Istý priateľ mi povedal, že len keď šoféruje, tak si je istý, že si užije absolútne ticho. Nie je dôležité, *ako sa máte, ale ako to beriete*, vraví sa v jednom starom nórskom prísloví, pre mňa má však ticho v prírode najvyššiu hodnotu. Tam sa cítim najviac doma. Keby som nebol schopný doniesť si zažité ticho do mesta, veľmi by mi to chýbalo, a musel by som sa častejšie vracieť.

V Arktíde, cestou na sever, stále niečo počuť. Arktída je more obkolesené kontinentmi na rozdiel od Antarktídy, kontinentu obkoleseného morom. Severný ľadový oceán je tritisíc metrov hlboký a pokrýva ho ľad. Ľad sa pohybuje pôso-

bením vetra a morských prúdov. Enormná biela masa pod ich vplyvom hučí. Kde je ľad tenký, má azda len zopár centimetrov, tam sa triešti a puká vám pod nohami.

Keď sme sa s Børgeom Ouslandom v máji 1990 blížili k Severnému pólu, náhodou nám preletelo ponad hlavy lietadlo americkej rozviedky. Piloti vyzreli z okna, chceli sa pozrieť na Severný pól a boli rovnako prekvapení ako my, keď nás zazreli. Aby boli k vyhľadovaným bádateľom milí, vyhodili z lietadla prepravku s jedlom a potom odleteli preč. Po päťdesiatich ôsmich dňoch v teplote okolo päťdesiatštyri stupňov pod nulou sme väčšinu telesného tuku spálili, okrem neho aj nejakú tú svalovú hmotu. Aby sme postupovali vpred sedemnášť hodín denne, natiahli sme si dni z dvadsiatich štyroch hodín na tridsať. Pre zimu a hlad sme takmer nemohli spať.

Jedlo z lietadla sme si rozdelili rovným dielom a uložili na podložky, na ktorých sme spávali. Chystal som sa všetko zjesť, keď vtom Børge navrhol, aby sme trochu vyčkali. Ticho jedlo pozorovali. Narátali v duchu do desiatich a až potom začali jesť. Aby sme sa ovládli. Aby sme si pripomenuli, že ak niekto chce, aby mu bolo dobre, musí aj niečo obetovať. Zdalo sa mi čudné čakať a pozeráť sa na jedlo, ale potom nám chutilo ešte lepšie.

Nepletiem, ale keď sledujem ženu, ktorá pletie, tak mi napadá, že má v sebe rovnaký pokoj, aký zažívam na expedíciách, aj keď nie je okolo nej úplné ticho. A nielen vtedy, ale aj keď si čítam, púšťam hudbu, meditujem, mám sex, lyžujem sa, cvičím jogu alebo len tak sedím a nič nerobím. Som vydavateľ a vidím, že predávame stovky tisícok kníh o pletení, varení piva a ukladaní dreva. Zdá sa mi, ako by sme sa všetci, alebo aspoň mnohí túžili vrátiť k čomusi pôvodnému, autentickému – a hľadali pokoj. Akoby sme chceli zažiť tichú alternatívu k hluku. Na tých činnostiach je čosi pomalé a trvácne, meditatívne. Je malá šanca, že vás čosi vyruší v pivnici, zatiaľ čo varíte pivo alebo pletiete. Môžete pri tej činnosti zotrvať. Vedomie, že ma nikto nevyruší a že viem zdôvodniť, prečo chcem byť sám, je luxusom.

Nie je to trend alebo nová móda, ale čosi, čo zrkadlí hlbokú ľudskú potrebu. Pletenie, varenie piva a rúbanie dreva sú činnosti, ktoré sa podobajú. Určite si cieľ a idete za ním – nedostanete sa k nemu hneď, zaberie to istý čas. Potrebujete na to vaše ruky a telo. Niečo vytvárate. Pohybujete sa a tým sa hýbe aj vaša myseľ. Viac si užívam, keď uspokojenie prúdi z môjho tela do mojej hlavy ako keď je to naopak. Výsledky, ktoré docielite, nie sú niečo, čo je len na papieri: drevo poskytujúce

teplo, sveter, do ktorého ste vložili svoju dušu. Je to niečo rukolapné – a to doslova. Niečo, z čoho sa tešíte vy alebo niekto iný.

*
* *